

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ

FEATURES OF THE ACTIVITY OF THE NATIONAL POLICE UNITS DURING THE IMPOSITION OF MARTIAL LAW

Поливанюк В.Д., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Король К.С., викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Умови, в яких доводиться працювати поліцейським у 2022 році, є новими, а відповідно і вимагають додаткового вивчення та наукового обґрунтування. Мета написання наукової статті – на підставі норм чинного законодавства визначити особливості діяльності підрозділів Національної поліції під час запровадження воєнного стану.

В роботі підтримана позиція щодо розподілу адміністративної діяльності Національної поліції, у тому числі під час війни, на два види: зовнішньо-організаційна та внутрішньо-організаційна діяльність.

До особливостей внутрішньо-організаційної діяльності Національної поліції під час війни автор відносить: спрощений порядок призначення спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану; спрощений порядок носіння однострою; не здійснюються ряд етапів проходження служби, зокрема атестування; призовники, які несуть службу в Національній поліції, можуть відстрочити призов на весь термін служби в поліції; розширено підстави для припинення служби в поліції у зв'язку із поширеними фактами зникнення безвісті поліцейських в умовах війни; поліцейським надано гарантії медичного забезпечення на безоплатній основі; виокремлений новий вид дисциплінарного провадження – службове розслідування щодо поліцейських під час дії воєнного стану.

До особливостей зовнішньо-організаційної діяльності Національної поліції під час війни автор відносить: повноваження поліції розширені в частині взаємодії з Уповноваженим з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин; розширені повноваження поліцейських в частині застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї; спрощений порядок повідомлення безпосереднього керівника про застосування поліцейських заходів примусу; на період воєнного стану припиняється здійснення громадського контролю за діяльністю поліції.

Автор у статті пропонує оптимізувати діяльність поліції під час дії воєнного стану також за рахунок визначення особливостей процесу навчання в системі МВС України. Зокрема, запропоновано доповнити статтю 72 Закону України «Про Національну поліцію» частиною 3 такого змісту: «Під час дії воєнного стану професійне навчання поліцейських припиняється. Рішення про відновлення професійного навчання приймає Міністр внутрішніх справ з урахуванням інтересів служби».

Наголошено на дискусійному характері запровадження безоплатного медичного забезпечення для поліцейських в умовах дії воєнного стану. Натомість підтримана думка про запровадження медичного страхування поліцейських впродовж всього терміну проходження служби в поліції, а не тільки в умовах воєнного стану.

Ключові слова: Національна поліція, воєнний стан, Дисциплінарний статут, кадрове забезпечення, проходження служби, внутрішня діяльність, зовнішня діяльність.

The conditions in which police officers have to work in 2022 are new and, accordingly, require additional study and scientific substantiation. The purpose of writing a scientific article is to determine the peculiarities of the activity of the National Police units during the imposition of martial law on the basis of the norms of the current legislation.

The paper supports the position on the division of administrative activities of the National Police, including during the war, into two types: external-organizational and internal-organizational activities.

The author attributes the following to the peculiarities of the internal organizational activity of the National Police during the war: the simplified procedure for assigning special police ranks during martial law; simplified procedure for wearing a uniform; a number of stages of service, in particular certification, are not carried out; conscripts serving in the National Police may postpone conscription for the entire period of service in the police; the grounds for termination of service in the police in connection with the widespread facts of disappearance of police officers during the war have been expanded; police officers are provided with guarantees of medical care free of charge; a new type of disciplinary proceedings has been singled out – an official investigation into police officers during martial law.

The peculiarities of the external organizational activity of the National Police during the war include: the powers of the police are expanded in terms of interaction with the Commissioner for Missing Persons in Special Circumstances; expanded powers of police officers in the use of special means and firearms; simplified procedure for notifying the immediate supervisor of the application of police coercive measures; for the period of martial law, the exercise of public control over the activities of the police shall cease.

The author proposes to optimize the activities of the police during martial law also by determining the peculiarities of the training process in the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. In particular, it is proposed to supplement Article 72 of the Law of Ukraine "About the National Police" with Part 3 as follows: "During martial law, the professional training of police officers shall be terminated. The decision to resume vocational training is made by the Minister of Internal Affairs, taking into account the interests of the service."

The debatable nature of the introduction of free medical care for police officers under martial law was emphasized. Instead, the idea of introducing police health insurance throughout the term of service in the police, and not only in martial law, was supported.

Key words: National police, martial law, Disciplinary statute, staffing, service, internal activities, external activities.

Актуальність теми. Провідна роль Національної поліції в умовах дії воєнного стану обумовлена потребою підвищення бойової готовності поліцейських виконувати завдання щодо забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1] за особливих умов, за яких виникають обставини, що ускладнюють оперативну обстановку.

Постановка проблеми. Введення режиму воєнного стану в Україні спонукала зміну суспільного життя, до якого норми законодавства не були готові. Від початку повномасштабного вторгнення в Україну усі теоретичні надбання щодо особливостей діяльності Національної поліції під час введення воєнного стану зазнали додаткових змін шляхом доповнення та зміни законодавчих положень, які визначають засади діяль-

ності Національної поліції та проходження служби поліцейськими.

Стан дослідження проблеми. Різноманітні аспекти адміністративної діяльності Національної поліції України досліджували велика кількість сучасних вчених, серед яких можна назвати Бандурка О. М., Беспалова О. І., Бесчасний В. М., Бугайчук К. Л., Галай А. О., Галай В. О., Гаркуша В. В., Голобородько Д. В., Голосніченко І. П., Горбунова О. Ю., Джафарова О. В., Золотарьова Н. І., Калюк О. М., Коломоєць Т. О., Константинов С. Ф., Корж Є. М., Константинов С. Ф., Костюк В. Л., Кудря В. О., Куліков В. А., Логвиненко Б. О., Мінка Т. П., Мердова О. М., Миронюк Р. В., Мороз В. П., Опацький Р. М., Панова О. О., Радзівон С. М., Стеценко С. Г. та багато інших.

Безпосередньо теоретичні доробки Барабаша Ю. Г., Белевцевої В. В., Дрок І. С., Засунька С. С., Івахи В. О., Кириленка І. В., Коваліва М. В., Кучерявенка М. П., Кузнїченка С. О., Олефіра В. І., Пасинчука К. М., Медвідь М. М., Молотай В. А., Ярмак Х. П. та інших провідних вчених становлять основу дослідження адміністративної діяльності поліцейських в умовах воєнного стану. Водночас умови, в яких доводиться працювати поліцейським у 2022 році, є новими, а відповідно і вимагають додаткового вивчення та наукового обґрунтування.

Мета написання наукової статті – на підставі норм чинного законодавства визначити особливості діяльності підрозділів Національної поліції під час запровадження воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи адміністративну діяльність Національної поліції у загальному вигляді, варто наголосити на тому, що більшість вчених-адміністративістів одноставні у своїх поглядах і поділяють її на два види: зовнішньо-організаційна та внутрішньо-організаційна діяльність [2, с. 20–21; 3, с. 17; 4, с. 10; та інші]. Традиційно зовнішньо-організаційною адміністративною діяльністю Національної поліції визнається діяльність, спрямована на реалізацію поліцейськими службових завдань, чіткий загальний перелік яких визначений Законом України «Про Національну поліцію» [1]. Внутрішньо-організаційна адміністративна діяльність Національної поліції у свою чергу являє собою діяльність, спрямовану на формування та функціонування самої системи Національної поліції.

Характеристика організації діяльності правоохоронних органів під час воєнного стану визначається чинним законодавством, переважно українським Законом «Про правовий режим воєнного стану» [8], і залежить від поставленого завдання і стану оперативної обстановки. З огляду на умови зазначеної обстановки, наявну інформацію, сформовані політичні, економічні, соціальні умови, географічне положення, інші обставини, спонукають до складання спеціальних планів, згідно з якими розгортається особовий склад і матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів, у тому числі в умовах введення воєнного стану. Однак загальні тенденції здійснення повноважень поліцейськими під час війни вже визначені на законодавчому рівні.

З огляду на викладене з урахуванням змін, внесених у чинне законодавство України у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану, можемо виділити такі особливості внутрішньо-організаційної та зовнішньо-організаційної адміністративної діяльності Національної поліції під час дії режиму воєнного стану:

1. Особливості внутрішньо-організаційної діяльності Національної поліції:

- спрощений порядок присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану [5];
- спрощений порядок носіння однострою, а саме: як виключення, дозволяється не розмішувати ідентифікаційний номер або спеціальний жетон на засобах індивідуаль-

ного захисту, а також не мати з собою спеціальний жетон під час реалізації службових повноважень поліцейськими в умовах дії режиму воєнного стану [7];

- не здійснюються ряд етапів проходження служби, зокрема атестування: в умовах війни переміщення за посадами відбувається згідно рішення керівників в поліції [7].

Водночас аналіз практики застосування законодавства поліцейськими в умовах війни дозволяє запропонувати оптимізувати діяльність поліції під час дії воєнного стану також за рахунок визначення особливостей процесу навчання в системі МВС України. Зокрема, нами пропонується внести зміни в Закон України «Про Національну поліцію» [1] щодо врегулювання процесу професійного навчання під час дії воєнного стану. Для цього пропонуємо доповнити статтю 72 визначеного нами Закону частиною 3 такого змісту: «Під час дії воєнного стану професійне навчання поліцейських припиняється. Рішення про відновлення професійного навчання приймає Міністр внутрішніх справ з урахуванням інтересів служби»;

- окремо акцентовано на законодавчому рівні на тому, що призовники, які несуть службу в Національній поліції, можуть відстрочити призов на весь термін служби в поліції [7];

- розширено підстави для припинення служби в поліції у зв'язку із поширеними фактами зникнення безвісті поліцейських в умовах війни: законне рішення суду про визнання поліцейського безвісно відсутнім чи оголошення померлим тепер являється однією з таких підстав [7];

- надано поліцейським гарантії медичного забезпечення на безоплатній основі [7]. Дане положення вважаємо дискусійним, навіть під час дії воєнного стану, адже наслідками такої діяльності можуть стати вичерпані можливості медичних закладів щодо надання допомоги, а прибутковий сенс приватних медичних закладів втрачено. Натомість ми підтримуємо думку про запровадження медичного страхування поліцейських впродовж всього терміну проходження служби в поліції, а не тільки в умовах воєнного стану. Даний крок є гарантією від держави для поліцейських, які зможуть отримувати медичну допомогу безоплатно, а медичні заклади зможуть отримати від держави компенсацію за надані послуги;

- виокремлений новий вид дисциплінарного провадження – службове розслідування щодо поліцейських під час дії воєнного стану [7];

2. Особливості зовнішньо-організаційної діяльності Національної поліції:

- повноваження поліції розширені в частині взаємодії з Уповноваженим з питань осіб, зниклих безвісті за особливих обставин [6], що є актуальним в рамках збільшеної кількості кримінальних проваджень у даній сфері;

- розширені повноваження поліцейських в частині застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї: дозволено використовувати підручні засоби; поліцейські заходи примусу дозволено застосовувати без врахування чинних вимог та заборон законодавства України [7];

- спрощений порядок повідомлення безпосереднього керівника про застосування поліцейських заходів примусу: за наявності можливості, з урахуванням обставин, усно або за допомогою засобів зв'язку; лише при випадку застосування вогнепальної зброї, завдання ушкоджень, каліцтва особам, які здійснюють збройну агресію проти нашої держави [7];

- на період воєнного стану припиняється здійснення громадського контролю за діяльністю поліції, а саме: щорічне звітування про діяльність поліції; можливість висловлення недовіри керівникам поліції; регулярні відкриті зустрічі керівників поліції та представників місцевого самоврядування; участь громадськості у спільному розгляді скарг на дії чи бездіяльність працівників поліції [7]. Однак реалізація спільних з громадськістю поліцейських проєктів продовжується навіть під час війни.

Хотілося б окремо зауважити щодо відміни тимчасового характеру змін, внесених Законом України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» [7]. Аналіз норм Закону доводить, що не всі зміни носять тимчасовий характер, але про це окремо наголошено в самому Законі. Для впорядкування правових норм та приведення їх у відповідність до вимог чинного законодавства пропонуємо внести зміни до пункту 2 Прикінцевих та перехідних положень зазначеного вище Закону [7] і викласти його у такій редакції: «Установити, що пункт 1 розділу I цього Закону в частині здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України діє на період введення в Україні воєнного стану та 60 днів після цього».

Крім цього, варто наголосити на необхідності переведення всіх органів та підрозділів на посиленій варіант несення служби, тобто застосування комплексу організаційно-правових, превентивних, оперативних та інших заходів, пов'язаних зі спеціальними умовами виконання службових обов'язків поліцейськими, а також за участю значної кількості поліцейських з метою стабілізації оперативної обстановки, якої неможливо досягти наявними силами та засобами у звичайному режимі несення служби [9]. Посилений варіант несення служби передбачає виконання поліцейськими таких завдань [9]: встановити повсякденні обов'язки керівництва поліції; посилити щоденну перевірку торгових частин і груп розвідувальних дій, створити групи документування або збільшити їх особовий склад; забезпечити виконання обов'язків із чергування поліцейських у кількості, необхідній для виконання службових обов'язків; встановити додаткові блокпости, маршрути та пости, інші наряди

за типовими планами або відповідно до необхідності; посилити охорону важливих об'єктів, у тому числі спеціальних установ поліції та об'єктів на прилеглих територіях, а також осіб, які там утримуються; максимальне відпрацювання території обслуговування, залучення до забезпечення публічної безпеки та порядку додаткових сил і засобів; перевірити протипожежний стан об'єктів системи поліції та підготовленість засобів пожежогашіння; сформувати спільні підрозділи (за необхідності) у разі загрози або виникнення колективного порушення публічної безпеки та порядку чи масового заворушення; створити резерви мобільних сил і засобів; здійснювати в обов'язковому порядку перевірку зброї, боєприпасів, вибухових, потужних, отруйних речовин, спеціальних засобів, наявності, стану, дотримання порядку збереження та посиленій контроль за їх видачею [9]. Комплексне застосування визначених заходів з урахування оперативної обстановки та потреб служби сприятиме ефективному виконанню поліцейськими поставлених завдань, у тому числі в умовах воєнного стану.

Висновки. Якщо раніше загроза введення в Україні воєнного стану була примарною і передусім очікувалася з боку впливу внутрішніх факторів (масові заворушення, тощо), то починаючи з 2014 року громадянське суспільство мало зрозуміти реальність зовнішніх загроз та застосувати відповідні заходи для уникнення ситуації введення воєнного стану. Водночас реалії сьогодення свідчать про необхідність удосконалення готовності державних органів, зокрема органів та підрозділів Національної поліції для служби в умовах введення воєнного стану. Процес становлення правових засад, які формують модель несення служби поліцейськими в умовах війни, триває дотепер, проте загальний каркас сформований і потребує свого удосконалення відповідно до міжнародних стандартів та з урахування набутого вже досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2017. – 242 с.
3. Адміністративна діяльність Національної поліції : навч. посібник / Кол. авт.; кер. авт. кол. к. ю. н., засл. юрист України В. А. Глухова. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 248 с.
4. Адміністративна діяльність Національної поліції : навчальний посібник для підготовки до іспиту / за ред. Кулікова В. А. – К. : «Освіта України», 2016. – 230 с.
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо присвоєння спеціальних звань поліції під час дії воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 № 2151-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2151-20#n6>
6. Про внесення змін до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із набуттям статусу осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України від 14.04.2022 № 2191-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2191-20#n165>
7. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n31>
8. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 1647-III / *Відомості Верховної Ради*. – 2015. – № 28. – Ст. 250.
9. Про затвердження Інструкції про порядок переведення органів Національної поліції України на посиленій варіант службової діяльності: Наказ МВС України від 10.12.2015 № 1560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0012-16#n14>